

75 JAAR GEMEENTEGIDS

Auteur: Joop van Appeldorn

Uitgave van: Heemkundekring Weerderheem

**AUGUSTUS
2007**

Sinds enkele jaren wordt u getroffen door een jaarlijks terugkerend ritueel, de full color fraai 'glossy' uitgevoerde gemeentegids valt dan met een doffe klap bij u op de deurmat!

De reden waarom deze gids tegenwoordig ieder jaar verschijnt, heeft onder andere te maken met het feit dat de gemeentegids sinds enkele jaren een combinatie vormt met het zogenaamde 'burgerjaarverslag'.

In dat 'burgerjaarverslag' doet de burgemeester 'kond' van alle belangrijke zaken die het afgelopen jaar de revue zijn gepasseerd. Vooral over zaken die te maken hebben met burgerparticipatie, inspraak, de behandeling van beroeps- en bezwaarschriften en de afhandeling van klachten van de burgers moet de burgemeester op grond van de gemeentewet rapporteren. Hij doet dat zeer uitgebreid en nu maar hopen dat de burger dat verhaal ook echt gaat lezen, uiteindelijk is het voor hem geschreven!

Nou staan er uiteraard in dat boek ook allerlei fraaie foto's en mocht u er nog geen blik aan gewaagd hebben, dan bent u bij deze gewaarschuwd. Allerlei lokale 'hoogwaardigheidsbekleders' kijken u vrolijk en vooral fier aan. Mocht u er al een blik aan hebben gewaagd, dan hoop ik dat u het in alle gezondheid heeft overleefd!

Vijfenzeventig jaar geleden zag die gemeentegids er toch heel wat soberder uit. Bij het doorbladeren beseft je eigenlijk pas goed dat er kennelijk in vijfenzeventig jaar heel veel verandert.

Burgemeester Kuyper spreekt in zijn voorwoord de volgende wens uit:

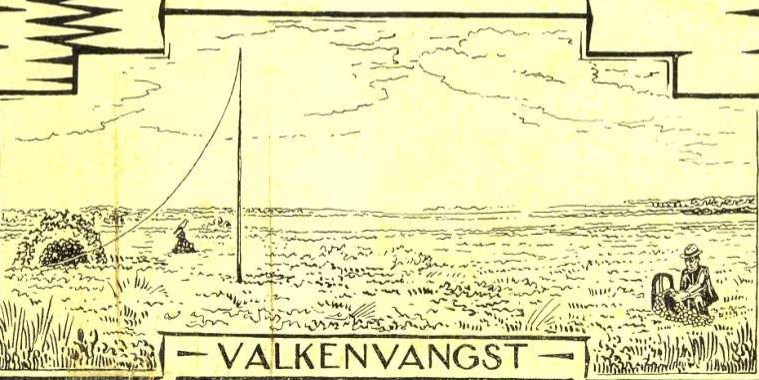
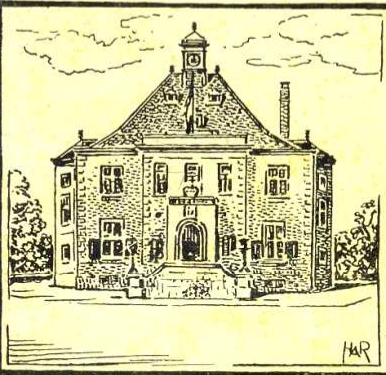
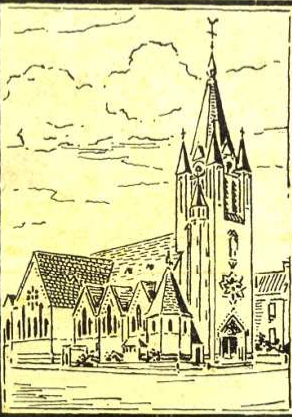
"Moge de verschijning van dezen gids er toe bijdragen, dat 'het mooie, nijvere grensstadje te zuiden van Eindhoven', -zoals Valkenswaard eenmaal door een der grote dagbladen werd getypeerd- de belangstelling verwerve, die het verdient."

Laten we maar eens beginnen met de voorkant want die ziet er op zich al heel aardig uit met een uitnodigende kreet.

BEZOEKT U TE VALKENSWAARD

VESTIGT

— VALKENVANGST —

Verantwoordelijk voor de inhoud van de gids is een uitgever uit Hilversum. Die gaat op pad om adverteerders te zoeken, uiteindelijk zorgen die adverteerders er in belangrijke mate voor dat er ook nog iemand een paar centjes aan kan verdienen. Uit die advertenties blijkt zonneklaar welke bedrijven er in 1932 actief zijn in Valkenswaard en daarom hebben we er ook voor gekozen een aantal van die advertenties opnieuw tot leven te laten komen.

De vraag is waar de teksten uit dit fraaie boekwerkje vandaan komen. De uitgever zal ze heus niet uit z'n dikke duim hebben gezogen en zeer waarschijnlijk zijn ze indertijd door 'het gemeentehuis' aangeleverd.

Ik vroeg me dit af in verband met verschillende uitspraken zoals die in de gids voorkomen. Zoals bijvoorbeeld de constatering dat Valkenswaard geen historische figuren heeft voortgebracht! En wat dan te denken van de vele internationaal beroemde valkeniers die van Valkenswaard kwamen? Aan vele Europese hoven waren zij kind aan huis en werd ook altijd de link gelegd met Valkenswaard.

Een andere vermelding is ook noemenswaardig. Valkenswaard zou geen historische gebouwen hebben! Hadden we ze nog maar die er in 1932 stonden, zou ik dan willen zeggen! Maar goed, genoeg gezeurd, we gaan over tot de orde van de dag.

Als we het dan toch over de valkeniers hebben past hier heel aardig de eerste advertentie, namelijk die van Drogisterij "De Valk".

Drogisterij en Fotohandel

EINDHOVENSCHWEG 7 – 9 "DE VALK"

Uw adres voor: Drogerijen, Specerijen, Chemicaliën, Verbandstoffen
Ziekenverplegings- en Toiletartikelen, Parfumerieën. Handel in Binnen-
en Buitenlandsche Specialité's. Steeds voorradig alle Fotografische
artikelen alsmede diverse fotoestellen.

U beleeft tot een bezoek uitnoodigend,

HOOGACHTEND.

Valkenswaard

J. BEKKER
Gediplomeerd Drogist

Zoals gebruikelijk begint de gids met een beknopt historisch overzicht. Aardig in dit verband is het verloop van het aantal inwoners en het aantal huizen. We hebben beide gegevens in een staatje naast elkaar gezet en dat ziet er als volgt uit:

Jaar	Aantal inwoners	Aantal huizen
1400	500	110
1500	580	118
1600	670	131
1736	1350	268
1795	1074	197
1815	1104	
1850	1157	217
1900	2336	412
1910	3218	603
1931	7600	1473

Iedere oplettende lezer zal direct constateren dat in dit plaatje een vreemde kronkel zit. Dat het aantal inwoners fluctueert, is niet zo vreemd. De laatste zeven jaar zien we een vergelijkbaar verschijnsel, namelijk dat het aantal inwoners van Valkenswaard ieder jaar terugloopt.

Op dit moment heeft dat te maken met het feit dat veel jonge mensen Valkenswaard verlaten omdat ze, als starter, hier niet aan de bak komen. Maar hoe zat dat zo rond 1750, wat was toen de oorzaak van die rare kronkel?

Rond 1730 bereikt de gemeente Valkenswaard haar hoogtepunt. Vooral de ligging van Valkenswaard op de kruisingen 's-Hertogenbosch - Luik en Antwerpen - Roermond, wordt algemeen gezien als een bijzonderheid die bijdraagt aan de ontwikkeling van Valkenswaard. Veel belangrijker op dat moment is echter de valkenvangst.

Begin 17^e eeuw begint die in Valkenswaard voet aan de grond te krijgen. Sinds die tijd wonen hier de valkeniers van allerlei vorsten uit Europa. Valkeniers vormen op dat moment een soort van uitverkoren volk, dat in ieder geval voor hun bezigheden een bijzonder goede beloning in de wacht weet te slepen.

En wie het breed heeft, laat het breed hangen, dus wisten deze valkeniers in Valkenswaard een aardig bedrag te verteren. Er zijn jaren bij dat hun gezamenlijk verteer de 100.000 guldens overschrijdt en iedereen weet dat een dergelijk bedrag in de 17^e eeuw een behoorlijk vermogen vertegenwoordigt.

Na 1750 neemt de valkenvangst aan de verschillende Europese hoven af en dat heeft grote gevolgen voor Valkenswaard. We zien dat rond die tijd zowel het aantal inwoners maar ook het aantal huizen sterk afneemt.

Na 1798 gaat het weer beter. De Heerweg 's-Hertogenbosch - Luik krijgt zijn beslag, de sigaren- en de schoenindustrie komt op en vervolgens tot bloei: Het gaat goed met Valkenswaard.

Bijzonder is nog te vermelden dat Valkenswaard kennelijk zo belangrijk is, dat de postwagen van Stratum naar Achel in het vervolg via Valkenswaard en Leenderstrijp naar Achel rijdt en dat heeft alles te maken met het feit dat Valkenswaard groeit in de vaart der volkeren.

Bij de gids hoort ook een plattegrond en natuurlijk laten we daar ook een afdrukje van zien. Uiteraard is de kaart sterk verkleind, maar wat we in ieder geval toch met gemak kunnen vaststellen, is dat Valkenswaard in 1932 nog maar een heel klein dorpje is.

In Geenhoven staan alleen nog maar een paar boerderijen, voor de rest is het groen, groen ... en nog eens groen. 't Gegraaf bestaat nog lang niet, ook daar alleen maar landerijen. Van de wijk Kerkakkers hebben ze dan nog nooit gehoord en Dommelen en Borkel en Schaft zijn nog zelfstandige gemeenten.

Ook toen liepen al twee markante lijnen door Valkenswaard. Enerzijds was dat de ' betonweg' naar Eindhoven, nu noemen we dat de N69 en anderzijds de spoorbaan van Eindhoven naar Achel/Neerpelt. De spoorbaan is inmiddels opgeheven, maar je zou er haast 'een op een' de Europalaan op kunnen leggen. Ook opvallend is de grote hoeveelheid 'groen' aan de noordkant en dan speciaal in de buurt van het Grote en Kleine meer.

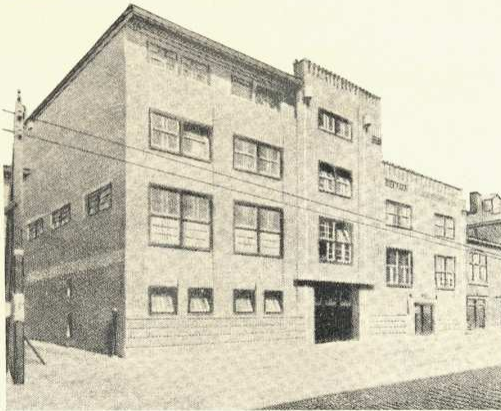

Omstreeks 1956 verrijst in dit gebied het Hertog Jancollege en als dat er eenmaal staat, wordt dat min of meer automatisch de noordoostelijke grens van de bebouwing van Valkenswaard.

Enerzijds is Valkenswaard in die tijd een snel groeiend industrie dorp waar de sigarenindustrie floreert, anderzijds is het ook nog altijd een dorp met 500 hectare bouwgrond en grasland. En dus is de agrarische sector nog steeds belangrijk voor Valkenswaard. Bovendien heeft iedereen in die tijd bij zijn huis nog steeds een aardig stukje grond waar de sigarenmaker voor eigen gebruik de groenten teelt.

BOTYCOS

SIGARENFABRIEKEN

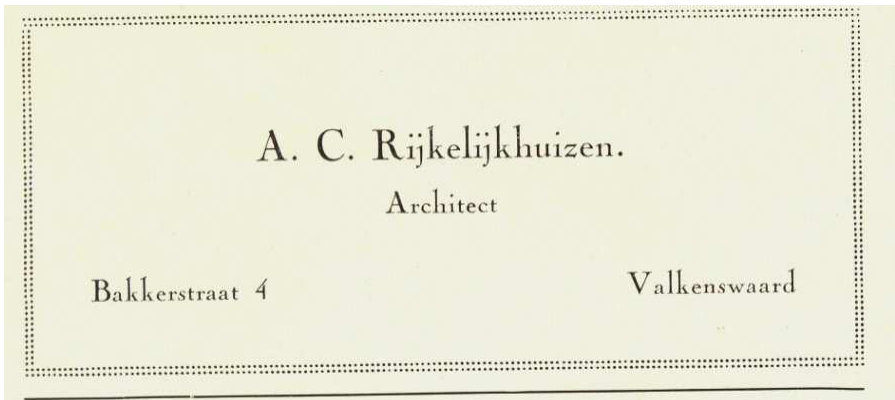

VALKENSWAARD

HOLLAND

Burgemeester in die tijd is E.A.J. Kuyper die tot 1940 de scepter zwaait in Valkenswaard. Wethouders zijn Ch. Jaspers en H. van Tongeren. De ambtelijke organisatie is nog te overzien. Opvallend is dat er een zogenaamde 'Gemeentearchitect' is benoemd. De naam is P. Staals en deze persoon zal later, in de rol van wethouder, nog veel stof in Valkenswaard doen opwaaien.

In dit verband past een advertentie van een architect die zich via de gemeentegids aanbiedt. Zijn naam lijkt in eerste instantie erg toepasselijk, maar dan blijkt toch dat ik niet goed heb opgelet en dat er dus echt niet staat: 'rijkeluihuizen'.

Uiteraard heft de gemeente Valkenswaard 'belasting'. Dat zijn zo van die onaardige, maar anderzijds ook onmisbare instrumenten om de tent draaiende te kunnen houden en dat is in 1932 niet anders als heden ten dage. Het zijn dikwijls geen zelfstandig door de gemeente geheven belastingen, maar het gaat vaak in de vorm van opcenten op andere heffingen.

Dat wil zeggen dat bijvoorbeeld het Rijk een bepaalde belasting bij de burger op tafel legt en dat vervolgens de gemeente 'mee fietst' door op die heffing een bepaald percentage te zetten dat het Rijk mee int en vervolgens afdraagt aan de gemeente.

Zo kennen we in 1932:

- 80 opcenten op de grondbelasting, gebouwde eigendommen;
- 20 opcenten op de grondbelasting, ongebouwde eigendommen;
- 20-80 opcenten op de hoofdsom der gemeentefondsbelasting;
- 50 opcenten op de hoofdsom der vermogensbelasting;
- 80 opcenten op de hoofdsom der personele belasting;
- hondenbelasting à raison van f. 2,50 (€ 1,12) per jaar;
- vermakelijkheidsbelasting van 10 %;
- ophalen van huisvuil kost f. 1,= (€ 0,45) per jaar, per aansluiting.

Om een beeld te geven van de andere kosten van 'levensonderhoud' vermelden we ook maar even wat andere zaken.

- gas kost f. 0,11 (€ 0,05) per kubieke meter;
- elektra kost f. 0,30 (€ 0,13) per kilowattuur;
- water, afhankelijk van het aantal kranen van f. 15,= (€ 6,71) tot f. 50,= (€ 22,35) per jaar.

F. H. DUBACH, STEENKOLENHANDEL VALKENSWAARD

Het aangewezen adres voor alle soorten

**Anthraciet - Stukkolen
Eierkolen - Brieketten**

enz. van div. mijnen. Uiterst lage prijzen

Telefoon 33 - Postcheque en Giro 108721

Valkenswaard heeft in de regio een naam. Vaak hoor je dan ook, als je elders in een gezelschap verkeert en ze weten dat je uit Valkenswaard komt, al heel snel de relatie tot de gezellige Markt leggen. Voor het geval u mocht denken dat die relatie tot de horeca iets van de laatste decennia is, dan heeft u het echt helemaal mis.

In 1932 telt Valkenswaard al maar liefst veertig horeca ondernemers en ook dat waren er toen al een hele hoop.

Hotel - Café - Restaurant „CONCORDIA”

Expl.: H. van Heusden-van Hout
Valkenswaard — Markt 16
Telefoonnummer Intercommunaal 62

Het eerste ter plaatse!

Geheel nieuw

Modern comfort

Prima keuken

Het aantal schoenfabrikanten loopt in die jaren al aardig terug. We tellen er op dat moment nog slechts drie, terwijl juist in die branche Valkenswaard in die tijd toch bepaald een naam heeft hoog te houden.

Firma J. van den Besselaar

Schoenfabriek

Valkenswaard

Telefoonnummer 18

fabriceert uitsluitend zeer sterke

schoenen aan uiterst lage prijzen

Wat kennelijk nog aardig floreert, is de sigarenindustrie. We tellen in 1932 eenentwintig fabrikanten. Daar zitten natuurlijk kleinere merken tussen, maar ook namen die nog steeds bekend in de oren klinken.

DE SIGARENFABRIEK „JASNEVA” TE VALKENSWAARD IN BEELD

De Hoofdfabrieken, waar de bekende Jasneva- en Hudson-merken worden vervaardigd.

Vreemd, althans in mijn ogen, is het aantal slagerijen dat Valkenswaard in die tijd kent. Je zou zeggen dat op een aantal inwoners van pakweg 7.600, een aantal van vijftien toch fors is te noemen. Een verklaring voor zo'n groot aantal heb ik niet kunnen vinden.

Vleeschhouwerij en Spekslagerij

Fijne Vleeschwaren

alles eigen fabriikaat

Jos. Sterken-de Vocht

Electrisch bedrijf

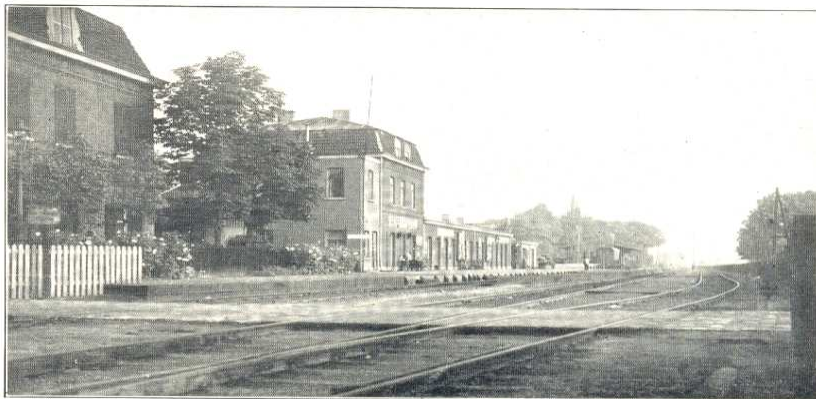
Luykerweg 28

—

Valkenswaard

Of het zou moeten zijn dat de oorzaak ligt bij het feit dat er dan nog geen grote supermarkten zijn! Alhoewel, we hebben dan al een filiaal van Notten op de Markt en een van Edah in de Stationsstraat. Ook de Coöperatie is dan actief en je zou kunnen stellen dat de voorlopers van de latere grote supermarkten zich al hebben aangediend.

Wat Valkenswaard in 1932 in ieder geval nog wel heeft, is een heus station waar regelmatig treinen stoppen. Rond 1866 rijdt er iedere dag een trein van Eindhoven naar Valkenswaard. Verder gaat de trein niet, hij gaat weer terug naar Eindhoven.

Station.

Toch wordt er van die ene trein druk gebruik gemaakt, al was het alleen al vanwege het feit dat je in Eindhoven natuurlijk kunt overstappen naar noordelijk gelegen plaatsen. In 1898 komt er uitbreiding, er komt zowel een ochtend- als een avondtrein en deze gaat helemaal naar Achell!

Valkenswaard krijgt zijn stationsgebouw waar ook de Ontvanger der Rijksbelastingen kantoor gaat houden. Heel, ... heel lang geleden heb ik daar nog enkele weken stage gelopen om de fijne kneepjes van het 'plukken van de burger' onder de knie te krijgen.

In 1923 gaat de Eerste Meierijsche Autobusdienst (EMA) van start met een lokale busdienst en het zal niemand verbazen dat deze busdienst voor een deel klanten bij de Spoorwegen weghaalt.

Het personenvervoer via de trein neemt de latere jaren weer toe, maar in de ogen van de Spoorwegen toch niet voldoende. De knip gaat er begin dertiger jaren op, ondanks dat zogenaamde notabelen alles in het werk stellen om de Spoorwegen op andere gedachten te brengen. Het mag niet baten, de Spoorwegen is niet te vermurwen en de reizigers zijn vervolgens verplicht de bus te nemen.

Het goederenvervoer neemt daarentegen in die jaren sterk toe en daarom blijven de goederentreinen nog enkele jaren rijden. Achteraf, maar achteraf praten is altijd gemakkelijk, kun je je afvragen of deze besluiten uit die tijd ons nu in dit drukke kikkerland niet dubbel en dwars opbreken.

Hiervoor kwamen we de EMA al even tegen. Driek Jonkers uit Borkel en Schaft was de grondlegger. Hij heeft daar op Schaft al in 1910 een handeltje in naaimachines en fietsen. Niet alleen handel overigens, hij repareert ze ook. Vervolgens stort hij zich op door de Duitsers na de Eerste Wereldoorlog achtergelaten stoomfietsen. Schaft wordt snel te klein voor Driek Jonkers en hij verhuist naar het grote Valkenswaard. Hij betreft een groot huis aan de Dommelseweg. Van de motorfietsen is het een kleine stap naar de auto's en van het een komt het ander.

Eerst zijn het gewone auto's die hij verhuurt, vervolgens komt de autobus ten tonele. De bus pendelt van Valkenswaard naar Luyksgestel en dat is het begin van een groot en alom bekend Valkenswaard's bedrijf.

Eerste Meierijsche Autobedrijf N.V.
E. M. A.
Valkenswaard
Dir.: H. J. JONKERS
Telef. 51, dag en nacht

Snelverbinding met Eindhoven ieder
half uur langs den prachtigen Rijksweg

Goedkoope uitstapjes met moderne
Touringcars naar de Ardennen
— en langs den Rijn —

Verhuur van Luxe
wagens met en zonder chauffeur

De gids spreekt ook over bezienswaardigheden. In dat verband worden enkele voorbeelden genoemd, zoals de St. Nicolaaskerk, het R.K. Ziekenhuis, de mooi gelegen kerk der N.H. gemeente, het Raadhuis en niet te geloven, ook het Openbaar Slachthuis. Ik kan me dat pand nog vaag herinneren, maar een bezienswaardigheid, neen zo heb ik het in ieder geval nooit ervaren!

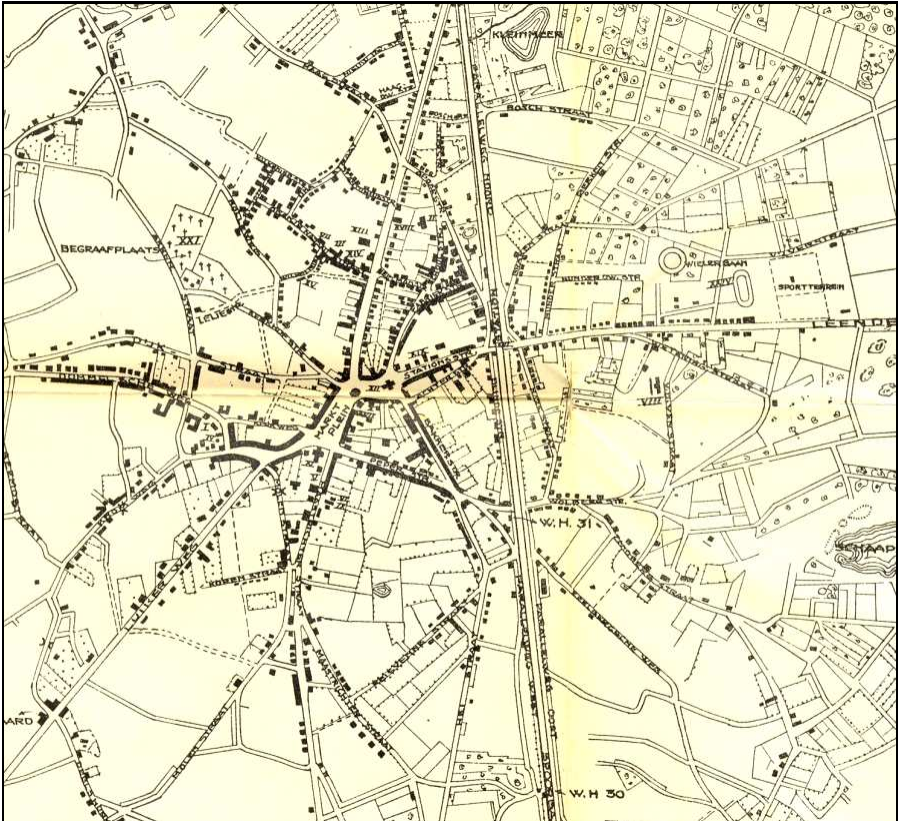
Openbaar Slachthuis.

Vervolgens gaan de deskundigen een opsomming geven van wat Valkenswaard nou wel en wat ze nou niet heeft! Natuurlijk, ik zeg het nog maar een keer, dit is een tekst uit 1932, maar toch ... je gelooft je ogen niet en daarom citeer ik dit onderdeel maar even letterlijk voor U.

"De gemeente kan niet bogen op het bezit van historische gebouwen. Dit gemis wordt echter ruimschoots teniet gedaan door den rijkdom aan natuurschoon. Het breede plantsoenrijke Marktplein met zijn onvergetelijke schoone muziekkiosk en zijn hoge schaduwrijke kastanjeboomen is een der fraaiste en grootste van geheel Noord Brabant."

Het lijkt me duidelijk, dit citaat behoeft geen nadere uitleg, dit spreekt voor zich!

Even een stukje van het centrum van het dorp eruit lichten.

Ik hoop dat u het op de kaart kunt vinden, maar er is dan zowaar in Valkenswaard een wielierbaan. Ten noorden van de Leenderweg, ongeveer ter hoogte van waar nu de Smelen, de van Cuyckstraat kruist, moet die wielierbaan hebben gelegen. Zo te zien is het een ronde piste maar het fijne hiervan heb ik niet kunnen achterhalen. Er gaan zelfs stemmen op dat we ooit in Valkenswaard twee wielierbanen hadden, misschien een mooi onderwerp om nog eens haarfijn uit te zoeken.

Toen had Valkenswaard dus nog zijn eigen ziekenhuis. De nonnen van Carolus zorgden goed voor de 'gebrekkige' mens. Gelukkig hebben we dit gebouw, overigens met een heel andere functie, voor Valkenswaard kunnen behouden.

Ziekenhuis.

Een opvallende advertentie is die van A. Smets-Loos uit de Spoorstraat, zowel alles voor electro als een concertzaal annex dancing. Dat plaatje mag dus niet ontbreken.

ELECTRO-TECHNISCH BUREAU
A. SMETS-LOOS
SPOORSTRAAT 21 - 23 - TELEF. 69
VALKENSWAARD
LICHT- EN KRACHTINSTALLATIES - RADIO EN ONDERDEELEN
ELECTRISCHE ORNAMENTEN
CAFÉ-RESTAURANT
CONCERTZAAL **DANCING**

Nog een bekende naam. Helaas bestaat die zaak niet meer, maar het was voor iedereen een begrip in Valkenswaard.

Gezelligheid kent geen tijd!!!

Daarom allen op naar

M. Peters, Stoffeerderij

Sindh. weg 36 — Valkenswaard

*om Uw Interieur gezellig en smaakvol te laten inrichten
Vlug - Goedkoop - Grootste sortering - Gratis advies
Beleefd aanbevelend*

Tot slot nog 'n advertentie die absoluut niet mag ontbreken vanwege de fraaie tekst. Mijnheer Vorstenbosch prijst zich aan als 'Posticheur' en ik moet u eerlijk bekennen dat ik het in mijn 'Wolters' heb moeten opzoeken. Deze fraaie ambachtsman ontleent zijn naam uit het Frans en het betekent dat hij in staat is fraaie, maar wel valse, haarvlechten te maken. Die beleefd aanbevolen Permanent-Wave machine zal wel niet meer bestaan anders zou ik die kapper beslist wel eens met een bezoek willen vereren!

J. Vorstenbosch

Dames- en Heerenkapper

Posticheur - Grimeur

1ste klasse Permanent-Wave machine

waardoor de golving van Uw kapsel een halfjaar goed blijft

U beleefd tot een bezoek uitnodigend

Fuva Apparaat

Stationsstraat 12

